DI SAIT VO LUSÉRN appuntamento della minoranza cimbra di Luserna

A cura dell'ufficio pubblicità del quotidiano Trentino

Dar öpflpuam vo hundart djar hattz auzgetrakk

Bar soin zuar in lestn tang vo madjo, un da umme di spitz von pèrng dise bolkhnen böllnaz nètt lazzan. 'Z iz nètt gest a letzar bintar pitt vil bèttadar, ma allz in lest minùtt hattze gemocht pükhan untar in èrtege djeneral bintar. In månat vo madjo soin geplendart vo 40 zentìmetre snea, mòrgas in aldarvrita, iz sichar nètt eppaz djüst; sobla höarn singen di grilln inn pa snea. Dòpo gesunk dar kukko, auz pan lestn tang vo abrél hattz gesnibet alle di bochende. Dar termòmetro gitt à ledrane grade, di patàtn khoimen in di kèssela un antanto di èkhar, vort daz baiz von snea hàm drau a dekh tintz. Est renkz alle di tage! Machante an konfrónto, mabar khön ke Lusérn, seánka az iz 1333 mètre obar 'z mer, iz nètt pròprio gestånt inngezöunt in di binthauvan vo 10 mètre azpe 'z iz vürkhent vor zèrte lentar au pa teldar nåmp in gledjar odar untar in djöchar. Sobisó iz a narrata bèlt! Eppaz nia vürkhent, azta in alle di lentar vodar hoachebene håmsa ågezüntet di sneamaschin vortzoschupfa in snea auz pan lestn tang vo madjo. Padar televisióng gemsa å ke 'z iz schaüla un khalt nidar pan gåntz stivål von Beleschlant un sogitart zo renga duchauz

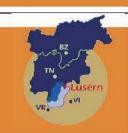

bobráll. Allz patírt pitt disan vrost; zoa nètt zo reda von schade bo 'z macht in vèlt un alln in koltivatzióngen. Di spitz von gresar in di bisan soin skuàse tschisulart un allz iz hintar, zo nett zo khöda stille. Di stecharstn èlbar soin no gestånt di öpflptiam vo hundart djar zbisnen in haŭsar von lânt boda laise laise bartn bidar plüanen. Letzar iz gånt in ialn un in puachan zöbrest in Laz, boda hâm sa auzgehatt 'z loap un est

vennensase bidar zo mocha djukhan di büt. Dise earstn månat von djar izta gest a migele dürr, bar håm gesprunk di zait auzolesa di radìkkn umbrómm da soin gest zengrat, un est di pipakòn tüanse lai offe appara ur dopó mittartage, zo sperràse lai sedeguàl alle panàndar ena z'sega di sunn. Di fremmegen hâm gemak lång strachan daz bill gekrätit; dar vrost hatt gerift di arbat ena àzohevase. Dise khlumman sachandar gedenkhanaz ke di pestn månat von långez soin pasàrt un atz 21 von prachant di tang gian bidar hintar. A spruch khütt: "Az snaibet atz loap, bartz khemmen z'soina a schümmadar bintar," hèrta azta 'z loap mage djukhan meararne vert atz djar, gelekk azpe bar soin pinn stadjóngen. Alle di tang pittnan oage schaubar davor afte Maldjoubis z'sega bise gruamp un pittn åndar oage affon tschell zoa eppaz zo khuttra, sèmm bosa drauleng di tschèrm von pettla von mer gerüstet vo Boinichtn, di baké boda bölln vorkhovan in bèzzrar, di sbalbln boda soin khent pinguìn un asó vürsnen....Speràrbar azzese no offetüa disa gehilbata bèlt un azze lazz in platz inaran barma summar

A.G.

APERTO <u>tutti i giorni</u> il MUSEO di LUSERNA

Il museo di Luserna vi aspetta con diverse sezioni espositive che spaziano dalle

Fortezze e la Grande Guerra alla sezione etnografica relativa alla Comunità cimbra ed all'arte del Merletto a fuselli.

Da non perdere le sale sulla Fauna ed il ritorno del lupo, nonchè la sala dedicata all'Archeo-metallurgia preistorica.

Novità per il 2019 le mostre Fratello lupo ed Il ritorno dei profughi.

APERTO FINO AL 3/11/19 ORARIO 10-12.30 e 14-18

Biglietto entrata: intero € 4; ridotto (pensionati over 65 e ragazzi dai 15 ai 18) € 2,5; entrata gratuita con **Guest Card** Trentino e bambini fino ai 14 anni con adulti paganti.

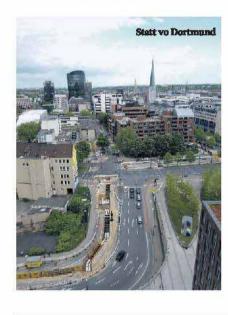
MUSEO CENTRO DOCUMENTAZIONE LUSERNA a LUSERNA (TN)

tel. 0464 789 638 - info@lusern.it - www.lusern.it

Bèksln lem vor a boch

In ta' vo haŭt, kuàse alle di schualn, daz meararste di obarschualn boma lirnt di zungen, machan schümmane prodjèkte pitt åndre lentar, zoa zo lirna, redante un lüsnante, di zung von platz.

Zo lirna a zung, mochtmase nètt lai lirnen ka schual un atti libarndar, ma rense un höarnse ren vo laüt bodase khånen gerècht, un iz próprio vor ditza ke hèrta mearar schualn süachan

zo schikha di djungen in auzlant, ka åndarn famildje. 'Z iz pròprio asó, ke moi schual haur hatt detzidart zo venna an åndra, interesàrt, azpe biar, zo macha disan prodjekte boda macht trèffan laut vo mearare saitn vodar belt. Da håm detzìdart zo süacha in Taütschlant un da hamsa gevuntet a schual boda di studjént lirnen beles o un vil hàm geböllt machan an viàzo in Beleschlänt. Di schual hoast "Käthe Kollwitz" un iz in Dortmund, a groaza statt boda hatt kuàse 600.000 latt un boda iz au kuàse zöbrest in Taütschlant. Subito di profesor hâmaz geholft zo leganaz in kontákt pitt dise studjéntn gebantaz di nümmar.

Bar hâm ågeheft zo schraiba a pizzle pitt alln un gekhentaz a migele mearar un an lestn habar detzidart pitt bem bar hebatn geböllt toaln disa schümmana esperienza.

Di taütschan soin khent her ka üs in Beleschlänt in Martzo un soin gestänt

Pittnåndar habar gemacht ploaz schümmane sachandar.

Bar soin gânt ummar pa lânt da atz Lusérn un nidar ka Tria, bar soin gant nidar attn Garda zo macha a khear un zo zoaganen in sea, a Verona z'sega di

Arena un andre schümmane sachandar azpe kirchan un musèi, bar soin gânt ka Poatzan z'sega in Ötzi...insomma, bar ham getant alla dar sort un di taütschan soin gekheart bodrumm da huam pròprio kontént!

A par manat spetar, in madjo, pinne gånt i pitt moin tschélln vodar klasse durch a Dortmund kan lestéssege laüt boda soin gest khent da ka üs.

Appena gerift durch, pinneme a migele geschemp: i hån gemocht ren lai taütsch un balde nètt han gebizzt a bort, hånne lai gemocht provàrn, velante o, zo machame vorstian.

Dòpo a par tang però, pinneme gebónt un hån ågeheft zo reda mearar ena zo vörtame pittar diarn bodame hatt ospitàrt un pitt soinar famildja o.

'Z soinz gest guate laut bode bart sichar gedenkhan vor hèrta un pitt se barte gedenkhan aliz daz sèli bode hân

I hån gesek di statt vo Köln un vo Essen, i hàn gemacht rafting in pach un vil åndre sachandar.

I gloabe ke alle mochatn tüan asó eppaz, zo lirna an åndra zung un z'sega schümmane plètz bo ma bart nia sichar

Dar kholl: an alta arbat von Zimbarn

Rivive in primavera l'antica tradizone del carbone

Frassino, carpino, faggio, nocciolo e betulla, tagliati ed accatastati ad arte. sono gli ingredienti di un rituale millenario tipico della Montagna alta del carbon, come veniva chiamato una volta l'Altopiano della Lessinia: la Kholgruabe – la Carbonaia – era il procedimento con cui i vecchi Cimbri veronesi producevano il carbone che poi rivendevano nelle città delle

valli venete fin dal Medioevo. Un camino di terra da riempire con braci e pezzetti di legno verde, una combustione lenta sorvegliata dai carbonai giorno e notte, perché tutto si svolgesse secondo le ligie regole del carbone, erano un vero e proprio rituale dell'antico oro cimbro, tipico di questi mesi di primavera tra maggio e giugno.

'Z iz gest da eltarste von arbatn boda soin khennt gemacht aft ünsar hoachebene, un boda hatt zuargemachtrivan di earstn laüt, un furse iz o gest da earst arbat boda iz gånt vorlórt vor hèrta. 'Z iz aromài darkhennt, nå alln in studie boda soin khennt gemacht vo dar Soprintendenza ai Beni Archeologici vodar Provintz vo Tria un von Dipartimento vo Scienze dell'Antichità vodar Università vo Padova, ke sa 1200 djar vor Gottarhear afti hoachebene soinda gest ploaz övan boda soin khennt gemacht un

genützt auzzoschmèltza in khupfar von khnottn. Vo disan sachandar azma böllt dar Dokumentationszentrum Lusérn hatt an auzlegom boda iz offe daz gåntz djar. A par tausankhtar djar spetar afti ünsarn pèrng hattma bidar ågeheft z'sega tempfan da un danà, neméar vor di forne von khupfar ma vor in kholl. Ünsarne beldar vo puach, esch un håmpuach håm gètt daz djüst holtz boma hatt gehatt mångl zo macha in kholl, daz sbartz golt boda in tal un fin in di stattn hamsa genützt azpe in ta' vo haüt in petròldjo. Ma pròpio pinn petròldjo spetar dar kholl hatt vorlort bert, un di kholgruam soin gant laise laise sparlrante, un pitt disan 'z gebìzza von laüt afti tèknike un afti matardjél boda soin khennt genützt auzomachase. In ta' vo hatit di latit boda khånen aumachan a kholgruabe zeltmase aftna hånt alùmma un vor ditza mochtma dokumentàrn baz sa bizzan un allz bazzaz mang lirnen. Ummadar vo disan iz dar Nello Boschi vo Ljietzan, in Lessinia, bodar aumacht alle djar pittar hilfe vo soin sunn Giorgio, a kholgruabe azpe

ma hatt usitàrt tüan bobràll afti zimbarn pèrng. Vor a par djar, di zboa månnen soin zuarkhennt atz Lusérn o, zo macha au a kholgruabe in spòrtplatz nâmp dar Kirch. Ploaz laüt soin gest zuargerift z'sega, furse vor da earst bòtta o, da schümma un bichtege traditzióng von zimbarn boda nètt schöllat gian vorlórt. Eppaz anvétze gåntz naügez un boda hèrta någeat in kholl, iz di Birra dei Carbonai, a bira - hèrta gemacht nidar in Lessinia pinn kholl - bodase hoazt Bir 'un Koular⁷ un Ljetzan. Disa bira iz sbartz un khinnt gemacht in di tang vodar kholgruabe. Sichar eppaz kurdjósat boda bill machan khennen hèrta mearar ünsarne burtzan.

